

Динимиз Ислом инсонийлик динидир, одоб-ахлоқ динидир, яхшилик ва эзгулик динидир. Шу боис Исломда ўтганларни хотирлаш, уларнинг ҳақларига дуо қилиш тарғиб қилинган. Куръони Карим мусулмон умматини ўз ўтмишдошларини хотирлаб, ҳақларига мағфират сўраб дуода бўладиган уммат, дея таърифлаган. Аллоҳ таоло Ҳашр сурасида шундай дейди:

«Улардан кейин келганлар: «Роббимиз! Бизларни ҳам, биздан олдин иймон билан ўтган биродарларимизни ҳам мағфират қилгин ва бизнинг калбимизда иймон келтирганларга нисбатан гилли гаш қўймагин. Роббимиз! Албатта, Сен ўта шафқатли ва раҳмлисан» (Ҳашр сураси, 10 оят).

«Улардан кейин келганлар» дейилганда Ислом умматининг илк авлоди – саҳобалардан кейинги мусулмонлар, умуман олганда, мусулмонларнинг кейинги авлодлари назарда тутилган. Демак, Ислом умматининг хусусиятларидан бири шуки, уларнинг кейинги келганлари олдин ўтганларини яхшиликда ёдга олиб, ҳақларига хайрли дуоларда бўлади.

Ушбу илохий таълим асрлар оша мусулмон оламида амалда жорий бўлиб келган. Шу билан бирга, ўтганларнинг номидан яхши амаллар қилиб, савобини уларга бағишлаш ҳам

бевосита Расулulloх (соллаллоху алайхи васаллам)нинг тавсиялари билан шариатимизда жорий килинган амалдир. Бу мавзуга оид диний таълимотларни чуқур ўрганган уламоларимиз Куръон тиловат килиб, савобини ўтганларнинг ҳақкига багишлаш ҳам мазкур шаръий кўрсатма остига дохил эканини таъкидлайдилар. Улар: «Бу борада келган ҳадислар ўрганилса, Набий (соллаллоху алайхи васаллам) ўтган кишининг номидан бирор эзгу амал килмокчи бўлиб, унинг савоби етиши хакида сўраган кишиларга: «Ҳа, савоби етади», деб жавоб берганлар. У Зотдан Куръон тиловатининг савоби етиши хакида сўралгани ривоят килинмаган бўлса-да, бошқа саволларга берган жавобларидан хулоса килиш мумкинки, агар у ҳақда сўралганда, унга ҳам «Ҳа, савоби етади», деб жавоб берган бўлардилар», дейдилар.

Бадриддин Айний (рахматуллохи алайх) ўзининг «Сахиhi Бухорий»га ёзган шарҳида Ибн Аббос (розияллоху анхумо)дан ривоят килинган, Расулulloх (соллаллоху алайхи васаллам)нинг хурмо новдасини икки кабрга сука туриб: «Шояд, шу сабаб булардан азоб енгиллатилса», деган ҳадисларининг изоҳида жумладан, куйидагиларни айтади: «Хаттобий айтади: «Бу ҳадисда кабр устида Китоби Азизни (Куръонни) ўқиш мустахаб эканига далил бор, чунки дов-дарахтнинг тасбеҳи туфайли маййитга азоб енгиллатилиши умид килинар экан, Куръони Азим тиловатида умидворлик ва барака янада улкандир».

Мен айтаман: «Одамлар (яъни уламолар) бу масалада турлича фикр айтганлар. Абу Ханифа ва Аҳмад (рахматуллохи алайхумо) «Куръон кироятининг савоби маййитга етади», деган фикрни кўллаганлар. Бунга далил Абу Бакр Нажжорнинг «Сунан» китобида Али (розияллоху анху)дан килган ушбу ривоятидир: «Набий (соллаллоху алайхи васаллам): «Ким кабрлар ўртасидан ўтиб қолиб, «Кулхуваллооҳу аҳад»ни ўн бир марта ўқиб, сўнг унинг ажрини ўлганларга багишласа, унга ўлганларнинг ададича савоб берилади», дедилар». (Буни Доракутний ҳам ривоят килган). У яна ўз «Сунан»ида Анас (розияллоху анху)дан марфуъ шаклда ривоят қилади: «Ким кабристонга кириб, Ёсин сурасини ўқиса, ўша куни улардан азоб енгиллатилади».

Бадриддин Айний шу каби айрим ривоятларни келтиргач, «Ўтганларга намоз, рўза ва садаканинг савоби етишининг ўзи Куръон тиловатининг ҳам савоби етишини билдиради», дейди. Закариё Ансорий (рахматуллохи алайх) «Ал Лубаб»да: «Бунга (тиловатнинг савоби ўлганга етишига) далолат қиладиган нарсалардан бири шуки, мусулмонлар барча асрларда Куръон ўқиб, ўтганларига багишлаганлар ва буни ҳеч ким инкор этмаган. Бинобарин, бу ижмоъ бўлган», дейди. Маъкал ибн Ясор (розияллоху

анху)дан ривоят килинади: «Расулulloх (соллalloху алайхи васаллам): «Ўликларингизга Ёсин сурасини ўқинглар», дедилар».

Бу хадисни имом Абу Довуд ва Насоий ривоят килишган, Ибн Хиббон саҳих деб айтган ва: «Бу ерда ўлим тўшагидаги инсон назарда тутилган», деган. Аммо кўпчилик уламолар: «Лафз умумий бўлгани учун бу хадис ўлим тўшагида ётган кишини ҳам, ўлган одамни ҳам ўз ичига олади», дейишади.

Ибн Обидин (рахматуллоҳи алайх) ўзининг машхур асари –«Роддул мухтасар»да юкорида зикр килинган хадисларни, Расулulloх (соллalloху алайхи васаллам)нинг умматлари номидан курбонлик килганлари, Куръони Каримда ота-онага магфират сўраб дуо килишга тарғиб килингани ва яна бошқа далилларни санаб ўтгач: «Буларнинг ва бунга ўхшаш биз чўзилиб кетишидан кўркиб келтирмаган далилларнинг барчаси амалда бошқанинг шерик бўлишини, яъни бошқанинг амалидан манфаат олиш борлигини тавотур даражасига олиб чиқади», дея хулоса ясайди.

Умуман олганда, ханафий мазҳабининг деярли барча мўътабар манбаларида садака, намоз, рўза, тиловат ва бошқа яхши амалларни бошқанинг номидан килиш мумкинлиги, савоби етиши хакида алоҳида тўхтаб ўтилган. Жумладан, бу ҳақда «Ал Хидоя», «Бахрур роик», «Бадоеъ» ва бошқа асарларда сўз боради. «Раддул мухтор»да бу мавзуда яна куйидагиларни ўқиймиз:

«Ибн Хажар Маккийдан: «Биров кабристон аҳлига Фотиҳа сурасини ўқиса, савоб уларнинг ўртасида таксимланадими ёки ҳар бирига унинг савобича тўлик бериладими?» деб сўралганда, у: «Бир жамоа уламолар иккинчисига фатво беришган ва Аллохнинг фазлига шуниси лойикрок», деб жавоб берган.

Ибн Хажар ўзининг фикхий фатволарида айтишича, Хофиз Ибн Таймия Набий (соллalloху алайхи васаллам)га кироат савобини багишлашни ман килиб: «Чунки у Зотнинг юсак кадрларига салават айтиш, васила сўраш каби ўзлари изн берган нарсалардагина журъат килинади», деб айтган экан. Субкий ва бошқалар у кишига каттик раддия бериб: «Бунака ишларда махсус изнга эҳтиёж йўқ. Кўрмайсанми, Ибн Умар (розияллоху анхумо) у Зот (соллalloху алайхи васаллам)нинг вафотларидан сўнг ҳеч қандай васиятсиз у Зотнинг номларидан умралар килар эди. Жунайд табакасидаги Ибн Муваффақ у Зот алайхиссаломнинг номларидан етмиш марта ҳаж килган. Ибн Сирож у Зот (соллalloху алайхи васаллам)нинг номларидан ўн минг марта хатм ва

шунча қурбонлик қилган», дейишган... Ханбалийлардан Ибн Акил: «У Зотга тиловат савобини багишлаш мустахаб», деган.

Уламоларимизнинг гапи шуки, кишининг ўз амалини бошкага ҳадя қилиши мумкин экан, бунга Набий (соллаллоху алайхи васаллам) ҳам қирадилар, чунки у Зот бунга энг ҳақлидирлар. Зеро, у Зот бизни залолатдан қутқарганлар. Бунда бир нав шукр ва у Зот (алайхиссалом)га гўзал тортик қилиш бор. Қомил нарса қамолотнинг зиёда бўлишига қобилиятлидир. Баъзи бир буни ман қилувчиларнинг «Бунда мавжуд нарсани яна мавжуд қилишга уриниш бор, чунки у Зотнинг умматларининг барча амаллари ўз-ўзидан у Зотнинг тарозиларини босади», деган гапларига келсак, бунга «Бунинг ҳеч қандай монелик жойи йўқ, чунки Аллох таоло у Зот (соллаллоху алайхи васаллам)га Ўзи салавот айтишини хабар қила туриб, бизларнинг у Зотга «Аллохим! У Зотга салавот йўллагин!» дея салавот айтишимизни буюрган», деб жавоб берилади» («Раддул мухтор»дан келтирилган иктибос тугади).

Хулоса қилиб айтганда, мўътабар манбаларда Расулуллох (соллаллоху алайхи васаллам)нинг ёки саҳобаларнинг бирор ўтган кишига хатми Куръон багишлаганлари нақл қилинмаган бўлса- да, бу умумий тарзда руҳсат берилган, тарғиб қилинган ишлардандир. Юқорида ўтган ҳадислар ва умумий шаръий йўриқлар шуни қўрсатади. Шунга қўра, Куръон хатм қилиб, савобини ўтган ота-она ва бошка яқинларга багишлаш улуг савобли амллардандир. Хатм қилишни ўша маййитнинг номидан ниёт қилиб бошланса, яна ҳам яхши бўлади. Аммо тириқлар номидан хатм қилинмайди. Чунки бундай баданий амалларни бировнинг номидан қилиш учун ўша шахснинг ўла-ўлгунча шу амални қилишга қодир бўлмаслиги шарт қилинган.

Хатми Куръондан савоб ҳосил бўлиши учун уни ҳолис Аллох учун бажариш лозим. Турли моддий манфаатлар илинжида қилинса, савоб ҳосил бўлмайди ва бинобарин ўтганларга ҳам савоб етмайди.

Ҳасанхон Яҳё Абдулмажид